

גאה, אצילה ואבודה

ראשי המדינה דבקים בגישתו של בן גוריון הרואה בדרוזים שותפים לאינטרס הבטחוני של מדינת ישראל ומתוך כך כשותפים בחברה היהודית. את החלק השני של המשוואה מתקשה המדינה היהודית לספק

החיכוכים שעולים מעת לעת בין ישראל לאזרחיה הדרוזים מקורם בחוסר הבנת מורכבות העדה, בתסכולה רב השנים, ובתחושת הקיפוח שמלווה את העדה מאז קשרה את גורלה עם העם היהודי

עם שוך המהומות בפקיעין וירידת הנושא הדרוזי מהשיח הציבורי הישראלי, נביא הפעם סקירה ספרותית של ספר הסוקר את ניצני הקשרים בין מדינת ישראל שאך קמה, לבין עדה דרוזית גאה ואצילה, אך גם אבודה, מהססת וכואבת. הספר סוקר אמנם רק שני עשורים ביחסי המדינה היהודית לבין הדרוזים במדינת ישראל, אך מהסקירה עולה כי הקשרים בין השניים החלו למעשה הרבה לפני קום המדינה. אם כן, נשאל, מיהם הדרוזים? ולמה דווקא מיעוט יקר זה תוסס ורוגש כל אימת שהמדינה או מי ממוסדותיה פוגע בעדה זו?

הדרוזים הם מיעוט דתי בין שאר המיעוטים הדתיים במזרח התיכון. בניגוד למיעוטים דתיים אחרים, המיעוט הדרוזי נושא בחובו זהות מזרח תיכונית מובהקת בייחוד כאשר ההיסטוריה הדתית שלו מיוחסת לדת האסלאם, הדת הדומיננטית במזרח התיכון. הדת הדרוזית התפתחה כדת מונותאיסטית כבר לפני אלף שנים מתוך כפירה בדת המוסלמית. היווצרות הדת החלה עוד בתקופה הפאטימית במצרים ומייסדיה היו חמזה בן עלי ומוחמד בן איסמאעיל אל דרוזי. למותר לציין, שהדת השלטת במצרים הייתה דת השיעה מהזרם האסמאעילי (הזרם שדובק באמונה כי האמאם ה-7 הוא האמאם האחרון והוא המהדי (משיח), לעומתם השיעה הדומיננטית היא השיעה ה-12 המאמינה כי האמאם ה-12 הוא האחרון והוא המהדי שעתיד להתגלות ביום הדין). במציאות דתית זו, כאשר לפאטימים יש רצון דתי מצד אחד, להכפיף אליהם את כל המוסלמים ברחבי שליטתם ומנגד להרחיב את שטחי שליטתם הגיאוגרפיים, מתחילה להיווצר דת דרוזית (יותר מאוחר תקרא כת ע"ש אחד ממייסדיה) הכופרת למעשה בדרך האסלאם מייסודו. לשיטתם, הדת הדרוזית קיימת למעשה מאז בריאת העולם ועדיין לא התגלתה במלוא עוצמתה. שאר הדתות המונותאיסטיות כגון: היהדות, הנצרות והאסלאם לאגפיו, קיבלו רק חלקים מהאמת הגדולה שרוצה האל להנחיל לעולם ואילו הם, הדרוזים, קיבלו מהאל את כל האמת המוחלטת. המרכז התורני הדתי של הדרוזים נמצא כיום בעיירה חצביה בדרום לבנון. הדת הדרוזית היא טוטאלית וכל דרוזי המבקש ללמוד את הדת ואת ספרי הקודש חייב להקדיש את עצמו לכך לכל חייו. למעשה ניתן השם 'דרוזים' לעדה ע"י המוסלמים ולא ע"י חברי הכת-עדה עצמה. העדה מעדיפה להיקרא 'מוחידון' – מייחדי שם האל או 'בני מערוף' –

בעלי החסדים הטובים. המוסלמים בימי הביניים ראו בעדה זו ככופרת (למרות זיהויה כדת מונותיאיסטית) אולי בשל כך שהם יצאו מהאסלאם וגיבשו לעצמם דרך חדשה וייחודית. הדת החדשה נרדפה ולא זכתה למקום של כבוד בין שאר הקהילות המונותיאיסטיות ברחבי המזה"ת בייחוד בשטחי השיטה המוסלמית. בשל כך, התרחקו חברי העדה ממצרים הפאטימית והרחיקו עד ללבנון, בייחוד לאזור הר הלבנון (שייקרא הר הדרוזים). רחוקים משליטה ישירה, הקימו חברי הקהילה הדרוזית את האוטונומיה הפרטית שלהם. בין לבין התפתחו עימותים בינם לבין שאר הקהילות המוסלמיות הסובבות אותם, אך במידה רבה שמרו על זהות דרוזית ייחודית ולא באו בקהל עם שאר המוסלמים במרחב הגיאוגרפי של המזה"ת.

אל תוך מציאות זו מגיעים היהודים בתחילת המאה ה-20 ומבקשים להגשים נבואה עתיקה ולהקים מחדש את ארץ אבותם בארץ ישראל. במציאות הזו נמצאים הדרוזים בייחוד באזורי הגליל המערבי. היהודים, המיוצגים ע"י הסוכנות היהודית, חוככים בדעתם, מהי הזהות של הדרוזים ביחסם אל היהודים עצמם, ובתוך כך, כיצד אמורים היהודים עצמם להתייחס את מיעוט ואל זהות הפוליטית-מדינית?

המחבר, שמעון אביבי, מציג שתי גישות קיצוניות שהעלו חברי הסוכנות היהודית ב-1939, בטרם קמה המדינה והשנייה דעה של שר בממשלת ישראל. אחת הדעות (ואולי גם מהשאיפות) הייתה למצוא דרך להעביר את האוכלוסייה הדרוזית בצפון הארץ אל הר הדרוזים בלבנון עצמה. הדעה השנייה הושמעה לאחר מלחמת ששת הימים על ידי שר העבודה, יגאל אלון, כאשר הציע לראש הממשלה דאז, אשכול לוי, לסייע לדרוזים בסוריה להקים מדינה ריבונית משלהם שתהווה אזור חיץ בין מדינת ישראל לסוריה עצמה. למותר לציין כי שתי תוכניות קיצוניות אלו לא מומשו.

אם כן, מה קרה בשלושים השנה שעברו בין שתי דעות אלו? מסתבר שהיו דעות אחרות שראו בקשר שהתפתח ושנרקם בין מדינת ישראל ובכלל זה, הקהילה היהודית לבין העדה הדרוזית, קשר ראוי ונכון ובעל משמעות גיאו-פוליטית היסטורית, ודעות אחרות שראו בקיום הקשר הזה ככלי עזר בלבד ובעל חשיבות פחותה. דעות אלו, מומשו ובאו לידי ביטוי מייד לאחר הקמת המדינה בעיקר ע"י ראש הממשלה הראשון, דוד בן גוריון, שראה בדרוזים, בין שאר המיעוטים הקיימים בארץ, כמיעוט בעל עדיפות עליונה בכל הנוגע לגבי גיבוש מערכת היחסים בין המדינה החדשה לבין מיעוט שבמבט ראשון ולא מקצועי, ניתן לזהות כפוטנציאל של גיס חמישי.

את התשובות ניתן לראות בצורה מפורטת בגוף הספר עצמו. הספר בנוי מחמישה חלקים הדנים ב: מדיניות וממשל, צבא ובטחון, חוק ומשפט, כלכלה וחברה ופוליטיקה. כל חלק מביא את התהליכים השונים שעצבו את החברה הדרוזית במדינת ישראל, הן מהתהליכים הפנימיים שחלו בחברה סגורה, חברה מזרח תיכונית, ובמקביל, סוקר את התהליכים במדינת ישראל הן כמגבשת זהות דמוקרטית-יהודית והן מתוך כך את יחסה של המדינה כלפי מיעוט זה.

המחבר עשה עבודת מחקר טובה ומקיפה וירד לנבכי הסוגיות בכל פרק ופרק ובכך נותן לקורא את מירב המידע השייך לאותו הפרק. הדיון שלעצמו הוא מפרה וחיובי, ונותן לקורא הישראלי-יהודי נקודת מבט פנימית לתוך העדה הטובה הזו שאנו מתקשים לאמץ אותה לחיקנו ורואים בו כאח חורג ולא כבן בית.

ההתמקדות בשני עשורים אלו מדגישה למעשה את שלבי גיבוש המדיניות כלפי העדה עצמה, את גיבוש העדה בתוך עצמה (מוסדות וחיי קהילה) ואת התמודדות העדה בתוך המרחב היהודי במזרח התיכון, כאשר חשוב להדגיש כי הלכידות השבטית והעדתית של הדרוזים לא מתבטאת רק בין חברי העדה בגבולות מדינת ישראל, אלא כיחידה עדתית אורגנית בכל מקומות הדרוזים במזה"ת, בסוריה ובלבנון בעיקר.

המיעוט הדרוזי שאומץ ע"י מדינת ישראל ונרתם במלוא כוחו לעזרת ישראל במלחמותיה רואה את עצמו כיום כחלק ממדינת ישראל וכעדה שוות זכויות. החיכוכים שעולים מעת לעת מקורם מחוסר הבנת מורכבות העדה, תסכולה רב השנים, ואת תחושת הקיפוח שמלווה את העדה מאז קשרה את גורלה עם העם היהודי בציון. מדינת ישראל לא דנה בסוגיה הדרוזית באופן מסודר ומקצועי עד לאחר מלחמת ששת הימים (ואולי בשל צירוף כפרים דרוזים תחת שלטון המדינה - ברמת הגולן). מאחר ומדינת ישראל החלה לדון בנושא מהותי זה, הן עבורה והן עבור העדה עצמה, החלו ראשי המדינה לדבוק בגישה העיקרית שייסד דוד בן גוריון והיא ראייה בדרוזים כשותפים לאינטרס הבטחוני של מדינת ישראל ומתוך כך כשותפים בחברה היהודית. את החלק השני מתקשה המדינה היהודית לספק לעדה זו בצורה מלאה ובשל כך רואה העדה את עצמה כמקופחת מול החברה היהודית במדינת ישראל.

ד"ר רונן א. כהן, הוא מרצה במחלקה ל"ישראל במזרח התיכון", המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון.

שמעון אביבי, טס נחושת, המדיניות הישראלית כלפי העדה הדרוזית: 1967-1948 (הוצאת יד יצחק ב-צבי, ירושלים, 2007), 430 עמודים.